

3.6.2026

EOAK/3854/2026

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Susanna Lindroos-Hovinheimo

Esittelijä: Esittelijäneuvos Heidi Laurila

LAUSUNTO LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI LAIKSI OPIOIDIYLIANNOSTUSTEN VASTALÄÄKKEISTÄ SEKÄ LAIKSI LÄÄKELAIN MUUTTAMISESTA

1 LAUSUNTOPYYNTÖ

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi opioidiyliaannostusten vastalääkkeistä sekä laiksi lääkelain muuttamisesta.

Lakiehdotuksilla poistettaisiin nykyainsäädännön esteitä sekä luotaisiin uusia käytänteitä, joilla mahdollistettaisiin opioidiyliaannostusten vastalääkkeinä käytettävien naloksoninenäsumutteiden laaja jakelu maksutta ja nimettömästi. Uudessa laissa säädettäisiin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajien ja päihdetyötä tekevien järjestöjen oikeudesta jakaa naloksoninenäsumutetta sekä jakeluun liittyvistä velvollisuuksista. Lääkelakiin lisättäisiin säännöksiä kyseisten lääkkeiden toimittamisesta sairaala-apteekista tai lääkekeskuksesta jakelua varten.

Lakiehdotuksen tarkoituksena on edistää naloksoninenäsumutteen saavutettavuutta henkilöille, joilla on opioidiyliaannostuksen riski sekä heidän läheisilleen. Naloksonin jakelun tarkoituksena olisi pyrkiä vähentämään opioidiyliaannostuksen aiheuttamia tapaturmaisia kuolemia.

2 LAUSUNTO

Esitän lausuntonani kohteliaimmin seuraavan.

Lausunnon otsikointi noudattaa lausuntopalvelun kysymysten rakennetta.

2.1 Esityksen vaikutukset

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajat ja päihdetyötä tekevät järjestöt saisivat esitysluonnoksen mukaan jakaa nenäsumutetta yliannostuksen riskissä oleville ja heidän läheisilleen maksutta. Esitykseen ei liity erillisrahoitusta. Näin ollen palvelunantajien ja järjestöjen tulisi rahoittaa toimintansa itse tai esimerkiksi erilaisin hankeavustuksin. Jakeluun ryhtyminen ja jakelun laajuus olisivat palveluntuottajan tai järjestön itsensä päätettävissä. Yhden sumutteen verollinen vähittäismyyntihinta on yli 50 euroa. Järjestöjä, jotka pystyvät jakeluun taloudellisesti, arvioidaan olevan alle kymmenen.

Koska jakeluun ei liity erillisrahoitusta ja se perustuu jakelun vapaaehtoisuuteen, pidän kuitenkin todennäköisenä, että jakelu ei tule tosiasiaassa toteutumaan tehokkaasti. Erityisen kyseenalaisena pidän sitä, toteutuuko jakelu tehokkaasti ja yhdenvertaisesti eri puolella Suomea. Jakelun toteutumiseen vaikuttaa nähdäkseni myös se, että hyvinvointialueiden sekä päihdetyötä tekevien järjestöjen rahoitusta tultaneen jatkossa edelleen vähentämään.

2.2 Muut esitysluonnokseen liittyvät kommentit

Esitykseen liittyvät perusoikeudet

Oikeusasiamiehen tehtäviin ei kuulu hallituksen esitysten tarkoituksenmukaisuuden arvioiminen, vaan ensisijaisesti sen tarkasteleminen, miten ehdotettu sääntely sopii yhteen perustuslain ja siinä turvattujen perusoikeuksien kanssa.

Pidän esitystä tästä näkökulmasta kannatettavana. Se turvaa osaltaan opioidiyliannostuksen riskiryhmään kuuluvien henkilöiden perustuslain 7 §:ssä sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklassa turvattua oikeutta elämään.

Säätämisyjärjestysperusteluissa on tunnistettu esitykseen liittyvinä perusoikeuksina perustuslain 7 §:n mukainen oikeus elämään ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen sekä perustuslain 6 §:n mukainen yhdenvertaisuus.

Mielestäni olisi kuitenkin tärkeää pyrkiä varmistamaan sumutteen jakelun yhdenvertaista toteutumista koko Suomen alueella. Esityksessä tulisi arvioida yhdenvertaisuuden toteutumista myös tältä kannalta.

Julkisen vallan on perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Säännöksessä ei määritellä tapaa, jolla sosiaali- ja terveyspalvelut on järjestettävä, vaan veloitetaan julkinen valta turvaamaan palvelujen saatavuus. Palvelujen riittävyttä arvioitaessa voidaan lähtökohtana pitää sellaista palvelujen tasoa, joka luo jokaiselle ihmiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä (HE 309/1993 vp).

Esityksessä säädetään mahdollisuudesta jakaa riskihenkilöille heidän terveydentilansa mahdollisesti edellyttämää lääkettä. Mielestäni esityksellä on liittymäkohta myös perustuslain 19 §:n 3 momentissa turvattuun oikeuteen riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin.

Jakelumahdollisuuden rajaaminen

Esitysluonnoksen mukaan naloksoni on lääkeaineena turvallinen myös maallikkokäytössä, koska naloksonin käytön riskit ja mahdolliset sivuvaikutukset ovat hyvin rajattuja. Naloksoni ei ole päihdyttävä tai riippuvuutta aiheuttava aine, eikä naloksonin parempi saavutettavuus ole tutkimusten mukaan myöskään johtanut opioidien käytön lisääntymiseen tai lisääntyneeseen riskikäyttäytymiseen.

Naloksoninenäsumutteella on vähäiset riskit ja korkea hengenpelastuspotentiaali. Tämän vuoksi katson, että esitysluonnoksessa tulisi perustella siinä jakelumahdollisuudelle ehdotettua rajausta eli sitä, että mahdollisuutta ei esitetä laajemmaksi. Käsitykseni mukaan voisi olla olemassa muitakin tahoja, jotka kenties voisivat olla osallisina jakelussa tai käyttää tarvittaessa itse sumutetta.

Riski yliannoskuolemaan lienee erityisen suuri vankilasta vapautumisen jälkeen, mikä herättää kysymyksen, voisiko olla perusteltua mahdollistaa vastalääkkeen jakaminen riskiryhmässä oleville henkilöille myös vangin vapautuessa. Perustelut olisi mielestäni aiheellista esittää myös sille, olisiko aiheellista mahdollistaa naloksoninenäsumutteen luovuttaminen poliisin käyttöön tai poliisilaitosten säilytystiloihin. Poliisi lienee usein ensimmäinen taho, joka tapaa opioidiyliannostuksen saaneen henkilön.

Palveluihin kiinnittyminen

Totean vielä, että kyseessä oleva asiakas- tai potilasryhmä, eli opioidiyliannostuksen riskiryhmään kuuluvat henkilöt, on haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä, joka on käsitykseni mukaan yleisesti vaikea tavoittaa ja kiinnittää palveluiden piiriin. Esitetyn jakelun myötä palveluiden piiriin hakeutuminen saattaa lisääntyä, mikä voi muutoinkin edistää kyseisten henkilöiden terveyttä ja tilannetta.